

HAVLÂN (Benî Havlân)

(بنو حولان)

Kahtânîler'e mensup
Arap kabilesi.

Kahtânîler'den Kehlânîler'in bir kolu olan kabile, adını Havlân (Fekl) b. Amr b. Mâlik b. Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb'den alır. Üded b. Zeyd'e izâfe edilmesi sebebiyle Havlânü Üded diye de anılan bu kabile, aynı adı taşıyan ve nesepeççe yine Sebe b. Yeşcüb'den gelen Havlânü Kudâa'dan (Havlânü Sa'de) ayrılır. Kabile, San'a ve Me'rib arasında Yemen'in tahıl ambarı sayılabilecek geniş mûmbit arazilere sahipti ve San'a'nın doğusunda yer alan yüksek dağlık arazide oturmasından dolayı Havlânü'l-âliye adıyla

da anılıyordu; nitekim bir hadiste bu isimle zikredilmiştir (Hemdânî, *Şıfatü Cezîreti'l-Arab*, s. 235).

Tanrı Ammuenes'e (Umyânîs) tapan Havlânîler, 10. yılın Şâban ayında (Kasım 631) topluca müslüman olduktan sonra Medine'ye on kişilik bir heyet göndererek Hz. Peygamber'e İslâmîyet'i kabul ettiklerini bildirdiler ve kendilerine dinî hükümlerin öğretilmesini istediler. Resûlullah, heyete İslâm'ın temel esasları ile helâl ve haramları açıkladı; ayrıca sözünde durmayı, emaneti yerine getirmeyi, komşulara iyi davranmayı ve hiç kimseye zulüm yapmamayı tavsiye etti. Medine'de birkaç gün kalan ve Remle bint Hâris'in evinde ağırlanan heyet mensupları Hz. Peygamber tarafından verilen hediyelerle birlikte ülkelerine döndüler ve ilk iş olarak tanrı Ammuenes'in putunu kırıp tapınağını yıktıktan sonra öğrendikleri İslâmî bilgileri kabilelerine aktardılar.

Havlân ve Becîle kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere Resûl-i Ekrem Ebû Süfyan'ı görevlendirmişti. Belâzürî, Havlânîler'in Hz. Ebû Bekir döneminde dinden çıktıklarını ve Ya'lâ b. Ümeyye ile yaptıkları savaşta (11/632) yenildikten sonra (başka bir rivayete göre savaşmadan) zekât vermeyi kabul ederek tekrar İslâm'a döndüklerini söylemektedir (*Fütüh*, s. 109, 112). Havlânü Kudâa toprakları ise Hz. Ömer devrinde Necran valisi olan Ya'lâ b. Ümeyye tarafından fethedilmiştir (634 veya 635). Havlânîler'in çoğu İslâmî fetihler sırasında Suriye, Mısır ve Endülüs'e kadar gitmiş ve oralara yerleşmişlerdir; meselâ Ebû Müslim el-Havlânî'nin soyundan gelen Necihoğulları İlbîre'de (Elvira) oturuyorlardı (İbn Hazm, s. 418). Bugün ise sadece Yemen'de yaşadıkları, Yemen dışındakilerin başka kabilelere karışarak neseplerini kaybettikleri bilinmektedir.

Sahâbî Süfyan b. Vehb, tâbiîn neslinin büyüklerinden Ebû Müslim el-Havlânî, Ebû İdrîs el-Havlânî, Semh b. Mâlik, Mısır Kadısı Abdurrahman b. Huceyre, el-Cezîre asıllı Kurtubalı âlim Ebû Abdülhamîd İshak b. Kâsım b. Semüre, Kurtubalı muhaddis Ömer b. Abdülmelik b. Süleyman, zâhid, muhaddis ve fıkıh âlimi Abdullah b. Tâvûs b. Keysân, Kayrevan müftüsü Mâlikî fakih Ebû Bekir el-Havlânî, Ebû'l-Kâsım Abdüssamed b. Ahmed bu iki kabileten çıkan başlıca zâhid ve âlimlerdir.

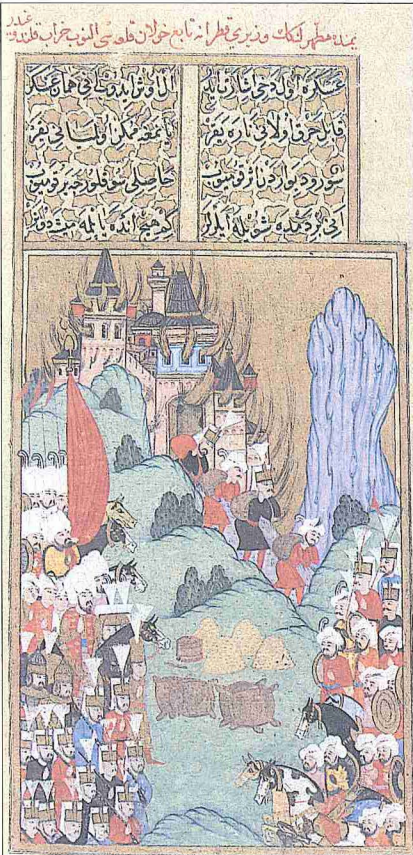
BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 44; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 324; Belâzürî, *Ensâb*, I, 530; a.mlf., *Fütüh* (Rıdvân), s. 109-112; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 380; İbn Abdürrabbih, *el-İkdu'l-ferrîd*, III, 403; Hemdânî, *Şıfatü Cezîreti'l-Arab*, Riyad 1397/1977, s. 160, 162, 163, 235, 239, 248-250, 266, 350, 351; a.mlf., *el-İktil* (nşr. Muhibbuddin el-Hatîb), Beyrut 1987, X, 28; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 418; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. M. Emîn Demc), Beyrut 1400/1980, V, 211-213; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 407; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 472; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, II, 303; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnü'l-eşer*, II, 253-254; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, III, 662-663; İbn Kesîr, *es-Sire*, IV, 179; Kalkaşendî, *Kalâ'idü'l-cümân* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1402/1982, s. 101; a.mlf., *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 231; a.mlf., *Şubhu'l-a'sâ*, Kahire 1383/1963, I, 326; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-üyyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), III, 274-275; Ahmed b. Zeynî Dahlân, *es-Siretü'n-nebeviyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 160-161; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), X, 58-61; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ilü'l-Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 365-366; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 113-114, 117; A. Grohmann, "Havlân", *İA*, V/1, s. 377-378; a.mlf. – A. K. Irvine, "Khwilân", *EP* (İng.), IV, 1134-1135; Hakkı Dursun Yıldız, "Arap", *DİA*, III, 324 [şema].

KASIM KIRBIYIK

XVI. yüzyılda Yemen'in fethi sırasında Havlân Kalesi'ni gösteren bir minyatür (*Tarih-i Feth-i Yemen*, IÜ Ktp., TY, nr. 6045, vr. 170^b)

HAVLÂNÎ, Ebû Bekir

(أبو بكر الخولاني)

Ebû Bekir Ahmed
b. Abdurrahmân b. Abdillâh
el-Havlânî el-Kayrevânî
(ö. 432/1041)

Mâlikî hukukçusu.

Kayrevan'da doğdu. Kuzey Afrika'da bulunan Arap kökenli Havlân kabilesine mensuptur. 377 (987) yılında tahsil için Mısır'a gitti. İbn Ebû Zeyd, Ebû'l-Hasan el-Kâbisî, İbn Ahî Hişâm, Ebû Muhammed b. Hâlid es-Sûsî, Ebû Bekir Muhammed en-Naâîlî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman el-Cevherî, Ebû Yahyâ b. Eşec ve Ebû Ömer el-Bâcî gibi İfrîkiye, Mısır ve Endülüslü âlimlerden ders aldı. İbnü'l-Mevvâz'ın Mâlikî fıkıhına dair eseri *el-Mevvâziyye*'yi ezbere bilen Havlânî, yine mezhebin klasiklerinden olup derslerinde okuttuğu *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*'nın bütün inceliklerine vâkıftı.

Hayatını eğitim ve öğretime vakfeden Havlânî'nin yetiştirdiği 100'ü aşkın öğrenci arasında Ebû'l-Kâsım İbn Muhriz, Ebû Hafs el-Attâr, Ebû Hafs Ömer b. Taybûn, Ebû't-Tayyib Abdülmün'im b. Muhammed el-Kindî, Ebû İshak et-Tûnisî, Ebû Bekir b. Muhammed el-Mâlikî, Ebû'l-Kâsım es-Süyûrî, Ebû Ca'fer Ahmed es-Sa-

HAVLÂNÎ, Ebû Bekir

defî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Bâcî gibi Afrika, Endülüs ve Sicilyalı âlimler bulunmaktadır.

Yaşadığı dönemde Ebû İmrân el-Fâsî ile birlikte Kayrevan'da Mâlikî mezhebinin en önemli şahsiyeti olan Havlânî ayrıca edebiyat ve nahivle de meşgul oldu. Zîrî Sultanı Muiz b. Bâdis'in her iki âlimi zaman zaman huzuruna davet ederek ilmi münazaralarda bulunduğunu, bazan da siyasî tartışmalar yaptığı rivayet edilmekte, Havlânî'nin sultanın hoşuna gitmeyeceğini bildiği halde doğruları söylemekten çekinmediği kaydedilmektedir.

Kaynaklarda eser verdiği dair herhangi bir bilgiye rastlanmayan Havlânî 27 Şevval 432 (30 Haziran 1041) tarihinde Kayrevan'da vefat etti ve Bâbü Tûnis Mezarlığı'na defnedildi. Ölümünden sonra Hâretü'l-Garânitâ mahallesinde şehir surlarına yakın bir yere onun adını taşıyan bir cami inşa edilmiş, kabri de ziyaretgâh haline gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kadî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, II, 700-702; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 519-520; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 38; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-mûzheb*, I, 177-178; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 408; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 107; Hacı, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 208; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Magribî'l-'Arabî*, Rabat 1399-1403/1979-83, III, 77-78; H. R. İdris, "Deux maîtres de l'école juridique kairouanaise sous les Zirides (XIe siècle): Abu Bakr b. Abd al-Rahman et Abu Imran al-Fasi", *Annales de l'institut d'études orientales*, XIII, Alger 1955, s. 30-41.

FERHAT KOCA

HAVLÂNÎ, Ebû İdrîs

(bk. EBÛ İDRÎS el-HAVLÂNÎ).

HAVLÂNÎ, Ebû Müslim

(bk. EBÛ MÜSLİM el-HAVLÂNÎ).

HAVLE bint EZVER

(خولة بنت الأزور)

Havle bint Mâlik (el-Ezver)
b. Evs el-Esediyye

Suriye'nin fethinde bulunduğu
rivayet edilen
kadın kahraman ve şair.

Babası "Ezver" (eğri boyunlu) İakabıyla tanındığı için Havle bint Ezver diye bilinir. Kendisi gibi şair ve cengâver olan kardeşi sahâbî Dirâr b. Ezver ile beraber Suriye'de fetih hareketlerine katılarak kahramanlıklar göstermiştir.

Vâkidî'ye nisbet edilen *Fütûhu's-Şâm* adlı esere göre Havle, Ecnâdeyn Savaşı'ndan (13/634) önce Rumlar'la yapılan muharebelerden birinde Dirâr'ın esir düştüğünü öğrenince onu kurtarmaya gitti ve tek başına birçok Rum askerini öldürdü. Havle'nin bu kahramanlığını gören Hâlid b. Velîd, önde Havle olmak üzere beraberindeki süvari birliğiyle Verdân'ın emrindeki Rumlar'a karşı tekrar hücumla geçerek onlara ağır kayıplar verdirdi. Verdân'ın oğlu Hemdân'ı öldüren Dirâr'ı kurtarmak amacıyla Hâlid b. Velîd tarafından görevlendirilen Râfî b. Umeyre'nin emrindeki süvari birliğinde Havle de bulunuyordu.

Havle, Sehûrâ Vak'ası'nda Afrâ bint Gıfâr, Ümmü Ebân bint Atebe, Seleme bint Zirâ, Lübnâ bint Hâzim, Mezrûa bint Amlûk ve Seleme bint Nu'mân gibi kadınlarla birlikte esir düştü. Havle'nin konuşmalarıyla harekete geçen esirler, ellerinde çadır direği ve kazıklarından başka silah bulunmadığı halde cesaretle çarpıştılar. Hâlid b. Velîd, Dirâr b. Ezver ve beraberindekilerin de yardımıyla Rumlar'ın elinden kurtulmayı başardılar. Vâkidî'nin rivayetine göre kadınlar bu olayda otuz Rum süvariye öldürmüşlerdi (*Fütûhu's-Şâm*, I, 53).

Fütûhu's-Şâm dışındaki ilk kaynaklarda adına rastlanmayan ve hayatının daha sonraki yılları hakkında bilgi bulunmayan Havle'nin Hz. Osman'ın hilâfeti'nin (644-656) sonlarında öldüğü tahmin edilmektedir. Havle, kuvveti ve cesareti yanında güzel ve fasih konuşan bir şair olarak da meşhurdur. Katıldığı savaşlarla ilgili şiirler söylediği gibi ayrıca kardeşi Dirâr için şiir yazmıştır. Fikrî el-Cezzâr, Vâkidî'ye nisbetinin kesinlikle doğru olmadığını söylediği *Fütûhu's-Şâm*'dan başka kaynaklarda adının zikredilmemesinden dolayı Havle'nin hayalî bir şahsiyet olduğunu ileri sürer. Ahmed Şevki el-Fencerî, *Havle bint el-Ezver eş-şahâbiyyetü'l-fârise* (Küveyt 1395/1975) adıyla bir tiyatro eseri yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidî, *Fütûhu's-Şâm*, Bulak 1878, I, 45-48, 52-55, 57; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1296, I, 408-409; Kerem el-Büstânî, *en-Nisâ'ü'l-'Arabîyyât*, Beyrut 1988, s. 188-190; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 374-380; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 325; Ahmed Süveyd, *Nisâ'ün şehîrât min târihinâ*, Beyrut 1405/1985, s. 44-50; Hâirî, *Terâcimü a'lâmi'n-nisâ*, Beyrut 1407/1987, II, 63; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'el-lifin*, I, 458; Nevzat Aşık, "Dirâr b. Ezver", *DİA*, IX, 276.

KASIM KIRBIYIK

HAVLE bint HAKÎM

(خولة بنت حكيم)

Ümmü Şerîk Havle bint Hakîm
b. Ümeyye es-Sülemîyye

Kadın sahâbî.

Mekke'de doğdu. Adının Huveyle olduğu da kaydedilmektedir. İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden biri olan Havle, Hz. Peygamber'in sevdiği sahâbîlerden Osman b. Maz'ûn ile evlendi. Daha sonra Medine'ye hicret etti. Kocasının ibadete çok düşkün olması sebebiyle kendisiyle ilgilenmediğinden Havle'nin de giyimine önem vermediği, Hz. Aîşe'nin onun üzüntüsünü öğrenip durumu Resûl-i Ekrem'e bildirmesi üzerine Resûlullah'ın Osman b. Maz'ûn'a her hususta ölçülü olma konusunda kendisini örnek almasını tavsiye ettiği bilinmektedir.

Mehrini bağışladığını belirtmek Resûl-i Ekrem'e evlenme teklif etme yolunu (Bu-hârî, "Nikâh", 29) ilk defa onun açtığı söylenmekte ve bu teklifi hicretin ikinci yılında eşinin ölümünden sonra yaptığı sanılmaktadır. Onun bu arzusunun rahat bir şekilde Resûlullah'a bildirmesini Hz. Aîşe çok yadırgamış, bunun üzerine bu tür tekliflerin yapılmasında sakınca bulunmadığını bildiren âyet nâzil olmuştur (el-Ahzâb 33/50). Hz. Peygamber'in Havle ile evlendiği, fakat hanımlarından dileğini bırakabileceğine dair âyet gelince (el-Ahzâb 33/51) kendisini bıraktığı da rivayet edilmiştir. Bazı kaynaklarda Havle'nin Resûl-i Ekrem'e hizmet ettiği ve ondan, Tâif'e sefer düzenleyip orayı fethedecek olursa meşhur Bâdiye bint Gaylân'ın veya Fâria bint Akil'in takıları sâs eşyalarını kendisine vermesini istediği, ancak Resûlullah'ın ona Tâif'in fethini düşünmediğini söylediği belirtilmektedir. Hz. Ömer'in şehid edildiği gün Havle'nin rüyasında bir horozun halifeyi üç defa gagaladığını gördüğünü, bunu halifeye bir suikast düzenleneceği şeklinde tabir ederek durumu kendisine bildirdiği de rivayet edilmektedir (İbn Şebbe, III, 890).

Havle'nin ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Faziletli bir kadın olarak anılan Havle'nin dinî konuları sorup öğrenme hususunda hiç çekinmediği, hatta rüyasında ihtilâm olan bir kadının ne yapması gerektiğini Resûl-i Ekrem'e sorduğu belirtilmektedir. Havle Resûlullah'tan on beş hadis rivayet etmiş, bunlar *Şa-hîh-i Müslim* ile İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî'nin sünenlerinde yer almıştır. Kendi-